

K . . H.W.P.

Å L I T

I

U N D I R G R U N D A R M Å L I N U M

I: Inngangur:

Við brævi dagf. 26. september 1984, boðaði Marknaðarnevnd løgtingsins frá, at nevndin á fundi tann 1. august 1984, hevði samtykt "at seta eina nevnd, sum kundi standa fyrir eini løgfrøðisligari kanning av undirgrundarmálínunum."

Í nevndina vórðu valdir Jalgrím Hilduberg, fulltrúi, formaður, Halgir Winther Poulsen, advokatur og Magnus S. Petersen, advokatur.

Aftaná at hava gjøgnumgingið fundarfrágreiðingarnar og brævaskiftið viðvíkjandi teimum samráðingum, ið hava verið millum fóroysku og donsku samráðingarnevndirnar síðani løgtingssamtyktina frá 17.4.1975, eru vit komnir til tað úrslit, at arbeiðssetningurin hjá nevndini er hesin:

"Eru nakrar løgfrøðisligar
forðingar fyrir, at fóroyska
heimastýrið kann yvirtaka
málsøkið "ráevni í undir-
grundini." "

II: Løgtingssamtyktir/
samráðingar um
undirgrundarmálið.

a) Løgtingssamtyktir:

Longu tann 13. mei 1948 (løgtingsmál nr. 8/1948) gjørði Føroya løgting soljóðandi samtykt:

" Tingið samtykkir, at samráðingar skulu fara fram við danska ríkisstýrið viðvíkjandi B-málunum:

Ráevni í undirgrundini
Radio
Loftferðsla
Eftirlit við inn- og
útflutningi.

Tann 24. mars 1975 (løgtingsmál nr. 31/1974) legði sjálvstýrisflokkurin fram soljóðandi uppskot til samtyktar:

"Álagt verður landsstýrinum at taka upp samráðingar við donsku stjórnarmyndugleikarnar um at gera málið Føroya undirgrund til føroyskt sermál".

Aftaná viðgerðina í Marknaðarnevnd løgtingsins varð soljóðandi uppskot til samtyktar frá einum meiriluta í nevndini samtykt av Føroya løgtingi tann 17. apríl 1975:

"Føroya løgting samtykkir, at málsoðkið undirgrund Føroya og havbotnurin verður yvirtíkið sum føroyskt sermál. Løgtingið tekur til eftirtektar, at Landsstýrið hevur hatt samráðingar við donsku ríkisstjórnina um hesa yvirtóku og áleggur landsstýrinum, at halda fram við hesum samráðingum hagar til málið er greitt".

Tann 30. juni 1982 (løgtingsmál nr. 1/1982) legði tjóveldisflokkurin fram soljóðandi uppskot til samtyktar:

"Løgtingið velur eina nevnd av 6 limum, ein úr hvørjum flokki á tingi at føra samráðingar við donsku stjórnina um undirgrundarspurningin."

Viðgerðin av málinum endaði við, at so-

ljóðandi uppskot varð samtykt av lögting-inum tann 12. apríl 1982:

"Føroya lögting heldur fast við samtyktina frá 17. apríl 1975.

Føroya lögting samtykkir at málsoðkið undirgrund Føroya og havbotnur verða yvirtíkin sum sermál."

Sum tað sæst av hesum, hevur Føroya lögting triggjar ferðir viðgjört spurningin um ráráevni í undirgrundini.

Meðan samtyktin frá 1948 formliga byggir á orðingina í heimastýrislóginu, kann tað sama ikki beinleiðis sigast um samtyktirnar frá 1975 og 1982, við tað at lögtingið í hesum báðum fórum samtykkir "at málsoðkið undirgrund Føroya og havbotnurin verða yvirtíkin sum føroysk sermál".

Nevndin er í arbeiði sínum gingen út frá, at hesar báðar seinnu lögtingssamtyktirnar skulu skiljast soleiðis, at Føroya lögting krevur samráðingar um yvirtøku av málsoðkinum "rááevni í undirgrundini".

b) Samráðingar millum heimastýrið og ríkisstýrið:

Frá 1975 til 1982 sæst einki at vera hent í málinum.

Føroya landsstýri valdi í 1981 eina 3-manna-nevnd at umboða Føroyar í samráðingum við ríkisstýrið, og vórðu fundir hildnir 22. august 1981 og 28. januar 1982, men eru hesar samráðingar fyribils endaðar úrslitaleysar, orsakað av, at umboðini fyri Føroyar og donsku myndugleikarnar ikki kundu semjast um samráðingargrundarlagið (kommissorium).

Frá fóroyskari síðu varð hildið fast um løgtingssamtyktina frá 1975, meðan ríkistýrið hevði ta stóðu, at "en fuldstændig og uigenkaldelig overdragelse af statens højhedsret over undergrunden til en enkelt del af riget eller til dens befolkning eller til en hjemmestyremyndighed, er efter danske retsprincipper ikki mulig, og det vil ikke være foreneligt med rigsfællesskabet, at overdrage den fastboende befolkning på Færøerne eneretten til rástofferne i undergrunden"

III: Galdandi rættarstóða
undirgrundarmálinum
viðvíkjandi:

a) Heimastýrislógin:

Sum nevnt frammanfyri metir nevndin upp-gávu sína vera at kanna og taka stóðu til um nakrar lögfrøðisligar forðingar eru fyri, at heimastýrið kann yvirtaka málsoðið ráevni í undirgrundini.

Grundstóðið undir viðgerðini er heimastýrislógin (lög nr. 137 frá 23. mars 1948).

Sum kunnugt er lógin úppbygd soleiðis, at skilt verður millum A-mál og B-mál.

Sambært § 2 í heimastýrislóginu eru öll A-mál prinsipielt at rokna sum fóroysk sermál og kunnu verða yvirtikin einvist av heimastýrinum, eins og ríkismynduleikarnir á sama hátt einvist kunnu krevja at heimastýrið yvirtekur hesi mál.

Um B-málini verður sagt í § 3: "viðvíkjandi teimum á listanum undir B

settu málsoðkjum, verður eftir nærrí samráð-
ingum gjørt av, um og í hvørjari víð hesi
mál kunnu verða flutt til fóroyesk sermál."

Á lista B er undir nr. 3 nevnt málsoðkið
"ráevni í undirgrundini".

Umframt A- og B-mál er sum kunnugt ein hópur
av málsoðkjum, sum als ikki eru nevnd í heima-
stýrislóginu, og sum ikki kunnu verða yvir-
tikin av fóroyska heimastýrinum.

Av hesum sæst, at tá heimastýrislógin varð
samtykt av danska ríkisdegnum og Fóroya
løgtingi, hevur einki prinsipielt verið til
hindurs fyri, at málsoðkið ráevni í undir-
grundini kundi verða yvirtikið av fóroyska
heimastýrinum, tí annars hevði hetta mál-
soðkið verið millum teirra, ið ikki varð nevnt,
hvørki á lista A ella á lista B.

Um hildið varð, at nakrar grundleggjandi løg-
frøðisligar forðingar (grundlög v.m.) vóru
fyri at málsoðkið kundi verða yvirtikið,
hevði tað verið uttan meining at tikið mál-
soðkið við á lista B, tí sambært heimastýris-
lóginu kann samráðast um óll B-mál.

Samráðast kann ikki um grundleggjandi løg-
løgfrøðslig ivamál av tilíkum slag.

b) Forarbeiði til heimastýrislóginu:

Nevndin hevur gjølla kannað forarbeiðini til
heimastýrislóginu, og skulu vit niðanfyri
greiða frá tí, sum eftir okkara tykki hevur
týdning í sambandi við støðutakanina til
spurningin.

Hesi forarbeiði eru partvist at finna í samráðingunum millum løgtingsnevndina og ríkisdagsnevndina um viðurskiftini Føroya og Danmarkar millum, ið havdar vóru í tíðarskeiðinum januar-mars 1946 og mei-juli 1947 og teimum skjølum, ið prentað eru í løgtingstíðindum í hesum sambandi.

Harafturat hevur nevndin havt høvi til at gjøgnumganga øll skjølini frá samráðingunum, sum eru til skjals í danska forsætismálaráðnum.

Í gjøgnumgongd av forarbeiðunum til heimastýrislögina hava vit sæð tað sum okkara høvðusuppgávu, at finna fram til alt tað tilfar, sum kann lýsa eftir hvørjum grundsjónarmiðum samráðingarnevndirnar hava býtt tey ymisku málsmøkini sundur millum lista A og lista B og mál, ið ikki kunnu verða yvirtikin.

Samráðingarnar januar-mars 1946.

Í føroysku samráðingarnevndini sótu:

Thorstein Petersen, Richard Long, Poul Petersen, P.M. Dam, J.Fr. Øregaard, Jóhan Poulsen og Kristian Djurhuus.

Í dansku nevndini sótu Knud Kristensen, forsætismálaráðharri, Erik Eriksen, Thorkild Kristensen og Andr. Møller.

J. Hilbert, amtmaður, luttók eisini í samráðingunum.

Fyrsti samráðingarfundurin var tann 24. januar 1946.

Tann 25. februar 1946, leggur danska ríkisdagsnevndin fram eitt uppskot um framtíðarstøðu Føroya.

Í hesum uppskotinum er pkt. 5 orðað soleiðis:

"Ved lov gives der lagtinget myndighed til at give retsregler for Færøerne på områder der ikke berører riget og ikke medfører udgifter for statskassen.

Herunder falder også områder der almindeligvis er lovgivningsområder, f.eks.

med hensyn til skat i det omfang hvori
det er foreneligt med grundlovens regler".

Hetta uppskotið varð viðgjört av fóroystu
samráðingarnevndini og tann 10. mars 1946
gera P.M. Dam og J.Fr. Øregaard m.a.
tær viðmerkingar til pkt. 5, at løgtingið
skuldi hava rætt til, at "bestemme
vedrørende vor undergrund og udnyttelse
af dens muligheder".

Sama dag tann 10. mars 1946 verður eitt
uppskot frá P.M. Dam og J. Fr. Øregaard
lagt fram.

Uppskotið hevur yvirskriftina "Forslag
til selvstyreordning for Færøerne."

§ 11 í hesum uppskoti hevur soljóðandi
yvirskrift: "Områder hvor lagtinget
sammen med kongen straks kan overtage
lovgivningsmagten uden medvirkning fra
rigsdagens og ministeriets side".

Undir hesi grein eru fleiri málsoðki nevnd,
og teirra millum er "Færøernes undergrund".

Samráðingarnar endaðu við at danska
ríkisdagsnevndin legði fram uppskot dagf.
21. mars 1946, og seinasti samráðingarfund-
urin var tann 25. mars 1946.

Samráðingarnar mei-juli 1947:

Aftaná fólkaatkvøðuna og løgtingsvalið
á heysti 1946 voru nýggjar samráðingar
millum fóroystu og donsku myndugleikarnar
og voru hesar í tíðarskeiðinum mai-juli
1947.

Á fundi tann 20. juni 1947 verður millum
annað samtykt, at "et uformelt fælles

underudvalg skulle mødes allerede tirsdag den 24. kl. 16.00 i Statsministeriet for uforbindende at foretage en praktisk gennemgang af muligheden for at opstille en sondring mellem rigs- og fællesanliggender og færøske særanliggender".

Hetta er fyrstu ferð arbeitt verður við einari sundurgreining millum felags- og ríkismál.

Avtorarbeiðunum til heimastýrislóginna framgongur at tað ikki upprunaliga varð skilt millum A- og B-mál og at öll mál, eisini tey, sum nú standa á lista B, stóðu á sama lista yvir mál, sum skuldu kunna yvirtakast. Tað framgongur heldur ikki, at tað var ríkistýrið, sum kravdi hesa sundurgreining millum A- og B-mál, men komst hetta helst av, at fóroyingar sjálvir innanhýsis voru ósamdir um, hvørji mál skuldu kunna yvirtakast og sum ein neyðsemja komu tey mál, sum semja ikki fekst um, at verða sett á ein serstakan lista (B), har mannagongdin við yvirtøku ikki skuldi vera so lött sum við A-málunum, sum ætlanin annars var at yvirtaka beinanvegin.

Høvdu ongar ósemjur verið innanhýsis í fóroysku sendinevndini, hevði heimastýrislógin helst bert havt ein lista yvir mál, ið kundu yvirtakast, herundir undirgrundin.

Tað næsta sum hendir er, at samráðingarnevndirnar á fundi tann 30. juni 1947 "drøftede den af departementchef Andr. Møller på grundlag af underudvalgets forhandlinger til drøftelse opstillede liste over færøske særanliggender".

Hesin listi, sum er til skjals og er prentaður í lögtingstíðindum, hevur yvirskriftna: "Færøske særanliggender" og Andr. Møller sigur í innganginum soleiðis:

"Efter underudvalgets gennemgang af emnerne har jeg udarbejdet følgende oversigt på grundlag af Færingernes ønske om hvad der skulle blive særanliggender.

Når flere af emnerne er anført med ?, er dette bl. a. udtryk for, at der inden for Færingerne var tvivl eller uenighed, bl.a. har Djurhuus særlig taget forbehold om folkekirken og politiet.

Men dertil kommer, at man fra den danske delegations side ikke har taget stilling til de forskellige punkter.

Følgende områder betegnes som særanliggender, således at de straks overgår til det færøske selvstyre eller senere overføres til dette efter begæring fra Lagtinget eller regeringen:

.....
.....
.....

- 9) Folkekirken ?
.....
- 15) Råstoffer i undergrunden ?
kulbrydning ?
.....
- 16) Luftfart ?
- 17) Radio ?
.....
-
- 25) Jordfonden ?
.....
-
- 31)
Ind- og udførselskontrol ?
Politiets ordning ? "

Sum tað sæst fórir Andr. Møller tvær grundir fram fyri at hann við ávis málsoðki hevur sett eitt ?.

Onnur grundin er tann, at limir í føroyiske samráðingarnevndini voru ósamdir innanhýsis og hin grundin er tann, at danska samráðingarnevndin ikki hevur tikið støðu til tey ymisku málini.

Bæði hesi fyrivarni mugu sigast at vera burturfallin við tí sum seinni hendi og sum niðanfyri greitt frá, nevniliða at listin hjá Andr. Møller varð nýttur sum grundarlag undir teimum framhaldandi samráðingunum, sum fórdu til tað endaliga úrslitið, at öll hesi málsoðkini voru tikan við á lista B, sum málsoðki, ið kundu vera yvirtikin eftir gjøllar samráðingar.

Í savninum hjá forsætismálaráðnum hevur nevndin funnið eitt eintak av hesum listanum, sum er dagfestur 25. juni 1947.

Sama dag hevur Andr. Møller sett upp eitt annað skjal, ið ber heitið:

"Rigsanliggender".

i innganginum til hetta skjalið verður sagt: " Hvis man i store træk til Færøernes eget styre henfører de på min liste af 25. juni opførte områder (viðm.: Frammanfyri nevndi listi), hvilket vel kan konkretiseres således, at man åbner adgangen for Færøerne til selv at overtage administrationen af deres egne specielle forhold, altså forhold som ikke i sig selv naturligt må betragtes som rigsforhold, og hvis ordning ikke berører riget udenrigspolitisk eller økonomisk eller af andre principielle eller praktiske grunde må ske under et for hele riget, kan rigsmyndighedens område formentlig henføres til følgende grupper:

- a) Sager vedrørende rigets forfatning m.v.
- b) Sager om rigets forhold til andre magter.
- c) Sager om rigets forsvar.
- d) Rigets financer.
- e) Alle bestemmelser der kun omfatter rigets dele bortset fra Færøerne.
- f) Områder hvis ordning følger af internationale pligter og aftaler.
- g) Spørgsmål der kan have særlig udenrigspolitisk betydning.
- h) Spørgsmål hvis ordning naturligt hviler på rigsenheden.
- i) De almindelige lovsystemer for personret, familieret, arveret etc.
- j) Som sidste gruppe må endelig nævnes områder som principielt kunne henføres til særanliggender, men af en eller anden grund økonomisk eller praktisk i alt fald foreløbig ikke henføres dertil."

Av fundarfrágreiðingunum fyri fylgjandi fundirnar sæst, at listin hjá Andr. Møller yvir "Færøernes særانliggender" hevur verið gjølla umrøddur av samráðingarnevndunum, men tær einastu skrivligu viðmerkingar vit hava funnið, eru viðmerkingar sambandsfloksins dagf. 7. juli 1947 við heitinum "bemærkninger fra sambandspartiet til fortegnelsen over særانliggender", har m.a. verður sagt:

"15. Undergrunden.

Rådigheden herover bør ikke kunne bortkoncessioneres til udlandet uden rigsmyndighedernes medvirken og godkendelse".

Tað er áhugavert, at á sjálvum listanum hjá Andr. Møller sæst, at öll tey mál, sum á upprunaliga listanum voru merkt við ? hava fingið soljóðandi viðmerking skrivað við hond:

"Til liste B".

Hetta eru júst tey somu málini, sum á endaligu orðingini av heimastýrislögini standa á lista B.

Listin hjá A.Møller yvir "Rigsanliggender" er tað nærmasta vit kunnu koma teimum grundleggjandi sjónarmiðum, ið hava verið avgerandi fyri hvørji málsøki als ikki skuldu kunna yvirtakast, nevniliða málsøki "som ikke i sig selv naturligt må betragtes som rigsforhold og hvis ordning ikke berører riget udenrigspolitisk eller økonomisk eller af andre principielle eller praktiske grunde må ske under et for hele riget".

Sum tað sæst av frammansfyri standandi,

hava prinsipiell sjónarmið verið gjølla umrødd undir samráðingunum, tó uttan at hetta hevur verið til hindurs fyrir, at málssökið "ráevni í undirgrundini" varð tikið upp á lista B.

í hesum sambandi eiger eisini at verða nevnt, at sum sakkønir undir samráðingunum medvirkaðu statsrættarserfrøðingarnir Alf Ross dr. jur. & phil og Poul Andersen, dr. jur., professarar.

Andr. Møller, departementchefur í forsætismálaráðnum var eisini serfrøðingur í statsrætti.

Eisini eiger at vera nevnt, at millum skjølini hava vit funnið eitt uppskot frá Alf Ross professara, frá juni 1947 til "lov om Færøernes forfatningsmæssige stilling i riget", og at Alf Ross við brævi dagf. 16. juni 1947 við samtykki frá forsætismálaráðharranum hevur sent uppskotið til limirnar í dansku samráðingarnevndini.

í brævinum sigur Alf Ross m.a.:

"Hensigten er udelukkende at trække de retlige hovedlinjer i problemerne op udfra den forudsætning, at Færøerne forbliver en del af det danske rige".

Tað er týðiligt, at frammanfyri nevndu uppskot hjá Andr. Møller byggja á uppskotið hjá Alf Ross.

í savninum hjá forsætismálaráðnum hava vit funnið eitt skjal afturat sum hevur týdning.

Hetta skjalið er frá juli 1947, men ikki undirskrivað og liggur í einum umslag, sum hevur áskriftina:

"Spm. vedr. undergrunden,
radio og luftfart på
Færøerne (i forb. med
Færøoverenskomsten)"

Skjalið er soljóðandi:

"Grunden til at undergrunden, radio og luftfart er opført på listen under B, er den, at mere almindelige koncessioner med udførsel for øje, radiostationer til udsendelser til udlandet og luftfart mellem øerne og udlandet, ikke kan gives af lagtinget idet det her drejer sig om spørgsmål af udenrigs interesse.

Men man vil på den anden side være indforstået med, at dispositioner af denne art kræver lagtingets tilslutning.

Rent stedlig udnyttelse af undergrunden f.eks. ved kulbrydning, etablering og drift af radiosender blot beregnet på øerne og de færøske fiskeskibe i de nærmere farvande og evt. intern luftfart på øerne, kan ordnes af lagtinget.

Men af hensyn til kontrollen må sådanne ordninger forelægges rigsmyndighederne til godkendelse."

Vit hava framanfyri gjølla greitt frá øllum tí tilfari vit hava funnið fram til í samband við forarbeiðini til heimastýrislögina, sum eftir okkara meting hevur týdning í hesum málinum og er niðurstøða okkara tann, at tað er einki í forarbeidunum, sum bendir á, at nøkur grundleggjandi prinsipiell sjónarmið hava verið førd fram, sum kunnu tala ímóti at føroyiska heimastýrið skal kunna yvirtaka málsoðið ráevni í undirgrundini eftir teimum reglum sum uppsettar eru í heimastýrislögini hesum viðvikjandi.

c) Mannagondin viðvíkjandi yvirtóku av
þórum lista B málsókjum:

Hesi B-mál eru yvirtikin av fóroyska heimastýrinum:

- 1) Eftirlit við inn- og útflutningi.
- 2) Jarðargrunnurin.
- 3) Útvarp (radio).

Ad.1: Eftirlit við inn- og útflutningi:

Sambært løgtingstíðindi fyri 1948, (løgtingsmál nr.8/48: Yvirtóka av sermálum), samtykti Fóroya løgting tann 13. mai 1948, at samráðingar skuldu fara fram við danska ríkisstýrið viðvíkjandi yvirtóku av hesum B-málum:

Ráevni í undirgrundini.

Radio.

Loftferðsla.

Eftirlit við inn- og útflutningi.

Í løgtingsmálinum nr. 48/1948: (Uppskot viðvíkjandi inn- og útflutningi), legði Landsstýrið við skrivi dagf. 7.desember 1948 fyri løgtingið fylgjandi uppskot: "Eftirlit við inn- og útflutningi verður fóroyskt sermál".

Hetta uppskot varð samtykt tann 15. desember 1948, og yvirtókan framd stutt eftir.

Ad. 2: Jarðargrunnurin:

(Løgtingsmál nr. 111/1949: Yvirtóka av jarðargrunninum og kongsjørðini). Tann 9. februar 1950 varð lagt fram álit í málinum um yvirtóku av jarðargrunninum og kongsjørðini og varð soljóðandi uppskot samtykt av Fóroya løgtingi tann 10. februar 1950: "Landsstýrið verður umbiðið at taka upp samráðingar við

danska ríkisstýrið um yvirtøku av jarðargrunninum og kongsjørðini í Føroyum". Í hesum sambandi verður eisini víst til løgtingsmál nr. 10/1950: Yvirtøka av ogn Roynadarstøðunnar og løgtingsmál nr. 14/1955: Keyp av Roynadarstøðunum í Hoyvík og á Sandi.

Tann 27. februar 1956 legði landsstýrið fram soljóðandi uppskot í løgtingsmáli nr. 48/1955: Yvirtøka av jarðargrunni og kongsjørð:

- "1) Tingið samtykkir at taka jarðargrunnin og kongsjørðina sum føroysk sermál.
- 2) Landsstýrið fær heimild at gera tørvandi fyriskipanir."

Í viðmerkingunum til uppskotið verður víst til løgtingssamtyktina frá 10. februar 1950 og verður viðari greitt frá, at landsstýrið bað um samráðingar við ríkistjórnina og at umboðsmaðurin fyri Landsstýrið var á fundi í forsætismálaráðnum 18. apríl 1951.

Síðani verður greitt frá, at brævaskifti hefur verið millum Landsstýrið og danska búnaðarmálaráðið, og verður viðari sagt í viðmerkingunum: "Landbrúksministarinn fórði fram, at tað var neyðugt at landskassin skuldi gjalda fyri húsini, sum royndarstøðirnar áttu og sum tingið og landsstýrið høvdu samtykt at yvirtaka áorenningurin um yvirtøku av kongsjørð og jarðargrunninum kundi fara fram."

Viðari verður greitt frá í viðmerkingunum, at sambært dansku eykafíggjarætlanina

fyri 1952/53 varð samtykt soljóðandi:
"Efter at landbolovgivningen på Færøerne
m.m. i henhold til § 2 § 13 i lov nr.
137 af 23. marts 1948 om Færøernes hjemme-
styre er overgået til færøsk sáranliggen-
de bortset fra spørsgsmålet vedrørende den
færøske jordfond og statens fæstegods på
Færøerne, bemyndiges landbrugsmisteren
til uanset bestemmelserne i lov for
Færøerne nr. 174 af 24. maj 1947 om jord-
brugets fremme at deleger sine beføjels-
er i henhold til sidstnævnte lov til de
færøske myndigheder, således at også
den færøske jordfond og statens fæstegods
på Færøerne for fremtiden bliver færøsk
sáranliggende.

Idet bemærkes, at sagens videre ekspedi-
tion i landbrugsmisteriet i henhold
til mundtlig forhandling med statsminist-
eriet har beroet på opnåelse af en ord-
ning vedrørende hjemmestyrets overtagel-
se af bygninger, inventar og besætning
ved forsøgsstationen i Højvig, skal man
anmode statsministeriet om at underrette
de færøske myndigheder om den landbrugs-
misteren ved tekstanmærkningen givne
bemyndigelse og om, at landbrugsmister-
en for sit vedkommende må anse det for
et vilkår for den endelige overførelse
af fæstegodset og den færøske jordfond,
at der opnás enighed om vilkårene for
overtagelse af forsøgsvirksomhedens
aktiver".

Greitt verður frá, at úr landskassanum
vórðu goldnar kr. 92.958,66 og at eftir
stóð sostatt bert at fremja yvirtökuna.

Uppskot landsstýrisins varð samtykt tann

13. mars 1956, og í kunngerð nr. 37 frá 26/10-1956 lýsir landsstýrið, at jardar-grunnurin og kongsjørðin eftir semju við ríkisstýrið eru flutt til føroysk sermál. Treytin fyri yvirtókuni er, at jardar-grunnurin ikki kann niðurleggjast uttan eftir góðkenning ríkisstýrisins.

Ad.3: Útvarp:

Tann 9. august 1951 (tingmál nr. 19/1951). legði landsstýrið fram soljóðandi uppskot: "Tingið samtykkir at heita á ríkissýrið at radioútvarp, sum nú fellur undir tey mál, sum nevnd eru í deild B eftir heima-stýrislóginu, hereftir verður føroyskt sermál."

I viðmerkingunum til uppskotið verður víst til samráðingar við m.a. forsætismála-ráðið, sum í brævi dagf. 20. juli 1951 førir fram: "I henhold til lov om radiospredning af 30. marts 1946 varetages oprettelsen og teknisk drift af stationer for statens radiospredning af ministeren for offentlige arbejder, medens alle øvrige sager vedrørende radiospredning varetages af radiorådet under undervisningsministeriets ansvar.

En række forhold vedrørende den tekniske drift af radiospredningsstationer, der befinder sig indenfor det danske riges territorium, er underlagt de i den internationale telekommunikationskonvention med tilhørende radioreglement fastsatte bestemmelser, samt de af Danmark tiltrådte internationale aftaler, der navnlig angår sendernes maximale effekt, frekvenser og andre tekniske krav vedrørende radiospredningsstationerne, der har relation til de forstyrrelser, stationen kan for-

årsage internationalt. Da de tekniske forhold vedrørende radiospredning, for hvilke ministeren for offentlige arbejder er ansvarlig, således i væsentlig grad er sammenknyttet med forholdet til udlandet, vil man anse det for nødvendigt, at disse spørsgsmål fortsat bevares under ministeriet for offentlige arbejder, medens man intet finder at erindre imod, at spørsgsmålet vedrørende udsendelsernes program og radioafgift overgår til en selvstændig færøsk radiofoni." Uppskot landsstýrisins varð samtykt tann 11. august 1951. Tann 12. januar 1956 legði landsstýrið fram uppskot til lögtingslóð um útvarp (tingmál nr. 27/1955).

Í viðmerkingunum sigur landsstýrið m.a. "Radio er ført á lista B í heimastýrislóginu og kann sostatt verða yvirtikið sum fóroyskt sermál eftir samráðingar við ríkisstýrið.

Tílikar samráðingar hava farið fram og ríkisstýrið er sinnað at ganga lögtingsins ynski á móti.

Generaldirektoratet vil hava umsjón við tekniska raksturin og hetta vil vera skipað á Telegrafstøðini í Havn."

Uppskot landsstýrisins varð samtykt tann 27. januar 1956.

.....

Frammanfyri er greitt frá mannagongdini í sambandi við yvirtókuna av teimum trimum málsókjunum á lista B, sum higartil eru yvirtikin.

- 20 -

í tí tilfari, sum er til skjals, finst eingin ábending um, at ríkismyndugleikarnir hava havt nøkur fyrivarni um, at grundleggjandi lögfrøðisligar forðingar vóru fyri at hesi mál kundu verða yvirtíkin.

Í sambandi við tvær av yvirtókunum (jarðargrunnurin og útvarpið) vórðu kortini ávisar treytir lagdar við.

d) Galdandi undirgrundarlógin fyri Føroyar (lög nr. 181 frá 8.5.1950):

Lög nr. 181 frá 8. mei 1950 um "efterforskning og indvinding af råstoffe i kongeriget Danmarks undergrund", er framvegis galdandi fyri Føroyar.

§ 1 í hesi lög ljóðar soleiðis:

"Råstoffe i kongeriget Danmarks undergrund som ikke før den 23. februar 1932 har været undergivet privatøkonomisk udnyttelse her i landet, tilhører den danske stat.

Efterforskning og indvinding af sådanne råstoffe forbeholdes staten."

Tann lög sum var galdandi bæði fyri Føroyar og Danmark frammanundan hesari, var lög nr. 27 frá 19. februar 1932 "om efterforskning og indvinding af råstoffe i Kongeriget Danmarks undergrund".

§ 1 í hesi lögini hevði hetta orðaljóð:

"Råstoffe i Kongeriget Danmarks undergrund som ikke hidtil her har været undergivet privatøkonomisk udnyttelse tilhører den danske stat.

Efterforskning og indvinding af sådanne råstoffe forbeholdes staten".

Viðgerðin av 1950-lóginni hevur beinleiðis týdning fyrir spurningin um möguliga yvirtóku av ráevnunum í undirgrundini og skal til verða greitt gjöllari frá hesi viðgerð á danska ríkisdegnum: § 11 í upprunaliga lógaruppskotinum, sum varð lagt fram í fólkatinginum tann 28. februar 1950 av Carl Petersen, ráðharra fyrir almennum arbeiðum, var soljóðandi.

"Stk. 1) Denne lov gælder ikke for Færøerne.

Stk. 2) Loven træder i kraft den 1. maj 1950."

I framlögurðuni tann 28. februar 1950 segði Carl Petersen, ráðharri m.a. hetta: "Den hidtil gældende lov kunne ved kongelig anordning ændres for Færøernes vedkommende.

En sådan anordning er imidlertid ikke udstedt.

På grund af de ændringer i styret af Færøerne, der er foretaget siden den nugældende lovs ikrafttræden, har man fundet det rimeligt at foreslå, at den nye lov ikke skal omfatte Færøerne.

Tann fólkatingsnevndin, sum fekk lógaruppskotið til viðgerðar legði fram álit tann 31. mars 1950, og í álitinum varð m.a. sagt:

"Da lov nr. 27 af 19. februar 1932 om efterforskning og indvinding af råstoffer i kongeriget Danmarks undergrund ophører at have gyldighed ved nærværende lovforslags ikrafttræden, vil bestemmelsen om, at den kommende lov ikke gælder for Færøerne medføre, at bestemmelsen i § 1

hvorefte råstoffer i kongeriget Danmarks undergrund som ikke før den 23. februar 1932 har været undergivet privatøkonomisk udnyttelse her i landet tilhører den danske stat, ikke komme til anvendelse her på Færøerne.

Dette resultat vil imidlertid være stridende mod de ved lov nr. 137 af 23. marts 1948 om Færøernes hjemmestyre fastsatte retningslinjer for hvilke sagsområder der skal henføres under færøske særanliggender, hvorfor ministeren for offentlige arbejder med udvalgets tilslutning har stillet nedenstående ændringsforslag".

Broytingaruppskotið, sum ráðharrin setti fram við góðkenning frá nevndini var so-soljóðandi:

"Til § 11:

Paragraffen affattes således:

"Loven træder i kraft den 1. maj 1950.
Loven gælder for Færøerne med den begrænsning som følger af lov nr. 137 af 23. marts 1948 om Færøernes hjemmestyre"."

Broytingaruppskotið varð einmælt samtykt og varð endaliga orðaljóðið av § 11 í lögini sostatt samsvarandi broytingaruppskotinum.

Endamálið við hesari broyting av lögini hevur eyðsýniliga verið, at fólkatingið ikki við nýggju undirgrundarlögini skuldi leggja seg út í rættindini hjá fóroyska heimastýrinum til möguliga yvirtøku av ráevnunum í fóroysku undirgrundini.

Av upprunaligu orðingini av § 11 og framloðgurðuni hjá Carl Petersen, ráðharra, sæst, at roknað hevur verið við, at hetta kundi verða gjort á tann hátt, at nýggja undirgrundarlógin ikki skuldi vera galdandi fyri Føroyar.

Undir viðgerðini í fólkatinginum, er tað vorðið greitt, at um nýggja lógin ikki fekk gildi fyri Føroyar, fór gamla lógin frá 1932 framvegis at verða galdandi í Føroyum og har stóð jú eisini í § 1, at staturin átti ráevni í undirgrundini. Tí setti ráðharrin fram broytingaruppskotið við undirtøku frá fólkatingsnevndini.

Sum tað sæst av hesum, hevur tað heilt greitt verið ætlanin hjá donsku stjórnini í samband við orðingina av nýggju donsku undirgrundarlóginu frá 1950, at lógin skuldi virða nýggju føroysku støðuna í ríkinum, sum var íkomin við heimastýrislógin og sum heimilaði yvirtøku av ráevnum í undirgrundini. Hetta sjónarmiðið varð góðkent av fólkatinginum.

e): Annað tilfar viðvíkjandi føroysku rættarstøðuni:

Í skrivi dagf. 23. desember 1975 til grønlensku heimastýrisnevndina svarar danske forsætismálaráðið tveimum spurningum frá nevndini.

Tá føroyska heimastýrisskipanin verður reiðiliga nógv viðgjørd í hesum skrivi, meta vit at tað hevur áhuga at lýsa sjónarmiðini hjá forsætismálaráðnum um hetta mundið.

(Brævið er prentað sum skjal 2 til álit nr. 837/78, Hjemmestyre i Grønland).

M.a. verður ført fram í brævinum:

"Den færøske hjemmestyrelov bygger i overensstemmelse hermed på den opfattelse. at følgende anliggender må betragtes som rigets fællesanliggender der ikke vil kunne henlægges under hjemmestyret, hverken ved ensidig beslutning af dettes organer eller af regeringen eller efter nærmere forhandling mellem rigets og hjemmestyrrets myndigheder. (Hjemmestyreloven § 6):

- 1) Statsforfatningen
- 2) Statsborgerbegrebet
- 3) Udenrigspolitiske anliggender
- 4) Forsvar.
- 5) Rigets finanser
- 6) De almindelige lovsystemer for personret
- 7) Strafferetspleje

.....
.....

Ved udformningen af den færøske hjemmestyreordning blev det anset for hensigtsmæssigt i loven nøje at opregne hvilke anliggender hjemmestyret kan overtage som særanliggender således at overtagelse er udelukket forsåvidt angår alle andre sagsområder, hvoraf iøvrigt kun "rigets forhold til udlandet" direkte nævnes i loven."

Av hesum ber til at meta, at danska forsatismálaráðið so seint sum í 1975 heilt greitt er av teirri uppfatan, at einki prinsipielt er til hindurs fyri yvirtóku av málsókinum ráevni í undirgrundini tá hetta málsókið júst er millum teirra, ið stendur á lista B, og ikki millum tey 7 málsóki, ið sambært

frammanfyri standandi als ikki skuldu kunna yvirtakast.

I brævinum verður hetta sagt um ráevni í undirgrundini: "..... Området "råstoffer i undergrunden" som følge af sin komplicerede karakter blev opført på liste B i den færøske hjemmestyrellov som et område, der skal gøres til genstand for forhandling mellem rigets myndigheder og hjemmestyret, før der tages endelig stilling til, om og i hvilket omfang det kan anerkendes som særanliggende."

Her finna vit eina beinleiðis grundgeving frá hægstu donsku myndugleikunum fyri hví málsgókið "ráevni í undirgrundini" varð sett á lista B, og sum tað sæst av hesum eru tað als ikki nakrar lögfrøðisligar grundir fyri hesum, men einans tað, at samráðast mátti gjølla um yvirtøku av hesum málsgóki, sum varð mett at verða reiðiliga fløkt.

V: Núverandi støðan hjá
donsku stjórnini

A) "Højhedsret" (yvirvaldsrættur):

Hendan støðan verður lýst í brævi frá danske forsætismálaráðnum til Føroya landsstýri dagf. 18. februar 1982.

Vit skulu viðgera hetta brævið gjøllari, men av tí at hugtakið "højhedsret" (yvirvaldsrættur) tykist at vera av avgerðandi týdningi fyri

niðurstóðuna hjá forsætismálaráðnum, skulu vit í stuttum lýsa hetta hugtakið, áðrenn sjálvt brævið verður viðgjört.

a) Carl Rasting, professari, sigur í fólkarætti sínum (1949):

"Statsterritoriets betydning viser sig deri at staten har højhedsret både over sit land-, sø- og luftterritorium med derpåværende personer og ting.

Over alt hvad der befinder sig indenfor territoriets grænser og for hvilket ikke særlig undtagelse gælder, udøver staten udelukkende herskermagt.

.... Statsmagten rummer jo både lovgivende, udøvende og dømmende myndighed".

b) Alf Ross, professari, nýtir ikki sjálvt orðið "højhedsret", men í staðin hugtakið: "Territorialhøjhedens grundsatning" sum hann í lærubók síni um fólkarætt (1984) lýsir soleiðis:

"I henhold til territorialhøjhedens grundsatning er hver stat kompetent og udelukkende kompetent til indenfor sit territorium, at foretage akter der består i udfoldelse af det statslige magtapparat".

c) Ole Espersen, professari, sigur í álti frá januar 1977 til grønlensku heimastýrisnevndina (skjal 7):

"Ved højhedsret som opfattes synonymt med højhedsmagt forstås magten eller kompetencen til indadtil endegyldigt at fastsætte hvilken retsorden der skal gælde og hvordan den om fornødent skal gennemtvinges".

Við frammanfyri standandi lýsingum av

hugtakinum "højhedsret", sum grundarlag, ber til at siga, at yvirvaldsrættur ber í sær rætt til at löggeva, fyrisita og handheva galldandi rætt á öllum ríkisþkinum.

Yvirvaldsrætturin ber eisini í sær rætt til fulla ella partvísa avhending av yvirvaldsrættindum.

B) Samandráttur av brævinum frá forsætismálaráðnum dagf. 18. februar 1982:

Í brævinum verður fyrst víst til samráðingar, ið hava verið hildnar tann 28. januar 1982 um eina fóroyska ráevnisskipan og skilst av brævinum, at teir fóroysku samráðingarmenninir hava sett fram ynski um, at ein serlig nevnd við politiskari umboðan varð sett til "nærmere at undersøge og overveje en færøsk rástofordning".

Eftir hvat skilst finst ongin fundarfágreiðing frá hesum fundi.

Síðani verður í brævinum víst til heimastýrislögina har ráevni í undirgrundini finnast á lista B og hildið verður fram: "Denne formulering indebærer, at hjemmestyret har krav på forhandling, ~~men ikke at få anwendung omvald sum saganliggjede.~~ De gældende bestemmlæs vedrørende rástoffi i undregunars v. fv Færøres vedkommende fortal lov nr 181 af 8. maí 1950 om efterfølgj og udviding af rástoffi i konjekt dæmokl undregund (undregunslæs) og leytl anordning nr 259 af 2. júní

1963, "vedrørende udøvelsen af dansk højhedsret over den kontinentale sokkel".

Síðani verður í brævinum hildið fram við eini tulking av § 1 í undirgrundarlögini frá 1950 og verður um handan spurning sagt:

"Bestemmelsen i undergrundslovens § 1 fastslår statens eneret med hensyn til mineralske råstoffer.

Over denne eneret kan staten kun disponere i form af forvaltningsretlige tilladelser og bevillinger til forundersøgelse, efterforskning og udnyttelse, men ikke ved nogen form for overdragelse eller afståelse. Der er derfor heller ikke tale om nogen "ejendomsret" for staten, men eneretten må efter juridisk sprogbrug karakteriseres som en højhedsret.

En fuldstændig og uigenkaldelig overdragelse af statens højhedsret over undergrunden til en enkelt del af riget eller til dennes befolkning eller til en hjemmestyremyndighed er efter danske retsprincipper ikke mulig, og det vil ikke være foreneligt med rigsfælleskabet at overdrage den fastboende befolkning på Færøerne eneretten til råstofferne i undergrunden.

Regeringen anser det herefter for udelukket, at sagsområdet "råstoffer i undergrunden" helt eller delvis kan overføres til Færøernes hjemmestyre som særanliggende".

C) Viðgerð av próvførsluni hjá forsætismálaráðnum:

Åðrenn farið verður undir gjøllari viðgerð av próvførsluni hjá forsætismálaráðnum, skulu vit minna á, at tann grundspurningurin, sum alt málid snýr seg um er hesin:

"Eru nakrar lögfrøðisligar forðingar fyri, at føroyska heimastýrið kann yvirtaka málsøkið:
Ráevni í undirgrundini".

Sum tað sæst frammanfyri, kemur danska stjórnin í brævi sínum til ta niðurstøðu, at málsøkið "ráevni í undirgrundini" hvørki heilt ella partvist kann verða yvirtikið av føroyska heimastýrinum sum sermál.

Henda niðurstøða - sum eftir okkara meting er skeiv - er eitt svar uppá tann setta spurningin, men grundgevingarnar hjá forsætismálaráðnum undir niðurstøðuni eru sum gjøllari skal verða lýst niðanfyri, eisini annaðhvort skeivar ella spurninginum óviðkomandi, av tí at tær ikki taka støði í tí setta spurninginum.

- a) "Bestemmelsen i undergrundslovens § 1 fastslår statens eneret med hensyn til mineralske råstoffere."

Við hesum orðum tekur forsætismálaráðið sítt støði í örðingini av § 1

í undirgrundarlóginu (lög nr. 181 frá 8.5.1950) og lýsir ríkisins rættindi til ráevni í undirgrundini sum ein ein einkarrætt (og ikki ein ognarrætt, sí niðanfyri).

Eftir þllum at dóma er hetta ein skeiv uppfatan av galddandi lóggávu.

Tær lögir, ið galddandi hava verið um undirgrundina eru hesar:

- 1) Lög nr. 27 frá 19. februar 1932.
- 2) Lög nr. 181 frá 8. maj 1950.
(Hendan lög er sum nevnt framvegis galddandi í Føroyum).
- 3) Lög nr. 397 frá 16. juli 1969.
(Henda lög var bert galddandi fyri Grønland).
- 4) Lög nr. 293 frá 10. juni 1981.
(Hendan lög er galddandi fyri undirgrund Danmarkar).

Allar lögirnar nýta orðini, at ráevni í undirgrundini við ávísum avmarkingum: "Tilhører" den danske stat".

Málsliga bendir orðið "tilhører" á, at at her er hugsað um ognarrætt.

Hyggja vit harnæst gjøllari at forarbeiðunum til lögirnar, er tað enn greiðari, at her er veruliga talan um ognarrætt.

^{x)} Viðm.: Hendan og seinni undirstrikinguar í danska tekstinum er okkara.

Lógin frá 1932 er fyrsta danske lóggáva
á þókinum og í viðmerkingunum til hesa
lög verður m.a. sagt:

"Da staten i følge forslagets § 1,1. stk.
vil være ejer af de tilstedevarrende endnu
ikke indvundne råstoffe, vil der ved be-
villingens ophør ikke være at yde nogen
erstatning for disse".

Undir viðgerðini í fólkatinginum segði
forsætismálaráðharrin Stauning m.a.:
"Men desuagtet har man af forskellige
årsager anset det for ønskeligt, at der
blev lovgivet herom, således at vi kommer
på det rene med på hvilken måde ejendoms-
forholdet til de værdier der eventuelt
måtte blive konstateret ved boringer og
lignende undersøgelser er at betragte" og
"på lignende måde skal jeg altså tillade
 mig at foreslå, at der her i Danmark
vedtages en lov som gør det klart hvem
det er der måtte være den rette ejer af
sådanne stoffer som findes i jorden.
Lovforslaget går da ud på, at fastslå,
at sådanne råstoffe i undergrunden
tilhører den danske stat".

Næsta lógin var sum nevnt lög nr.
181 fra 8. maj 1950.

Um hesa lógina varð m.a. sagt undir
fólkatingsviðgerðini av Boeck-Hansen,
fólkatingsmanni: "Vi konservative ville
godt have en udvalgsbehandling og ganske

særlig vil jeg pege på § 1. Vi nærer nogen betænkelighed ved, at man uden begrænsning og uden tidsbegrænsning fornyer statens ret og eneret til at være ejer af de råstoffer, der skulle findes i undergrunden ... "

Svarið frá Carl Petersen, ráðharra, var soljóðandi: "Det ærede medlem hr. Boeck-Hansen, der forlangte udvalgsbehandling, gjorde opmærksom på, at han fandt § 1 noget rigoristisk.

Ja, det er vel, som man ser på det. Den indeholder forsåvidt princippet i selve dette lovgivningsarbejde, idet den slår fast, at den danske stat har ret til værdierne i Danmarks undergrund. Det er grundlaget for det hele, og jeg kan ikke se hvorfor loven skulle gøres tidsbegrænset, for jeg mener, at dette synspunkt må være det, man altid vil lægge til grund."

Um lög nr. 397 frá 16. juli 1969, verður m.a. sagt í fólkatinginum av Carl P. Jensen, grónlandsmálaráðharra:

"En sådan hensyntagen til statens interesser må anses for naturlig, ikke alene fordi staten i Grónland står som ejer af både undergrunden og overfladearealerne"

Dupont, ið var framsøgumaður hjá javnáðarflokkinum segði um hendan spurning m.a.: "For begge lovforslag gælder det,

at der er to hensyn at tage. For det første hensynet til den grønlandske befolkning og dens rettigheder, for det andet hensynet til at den grønlandske undergrund der er statens ejendom, ikke bruges af fremmede kapitalinteresser til urimelig udbytning."

Um lög nr. 293 fra 10. juni 1981, verður m.a. sagt í viðmerkingunum til lógaruppskotíð:

"Til § 1:

Bestemmelsen i stk. 2 nr. 1 og 2, sammenholdt med §2, er en ændret videreførelse af gældende ret, hvorefter alle råstoffer der ikke før 23. februar 1932 havde været undergivet privatøkonomisk udnyttelse her i landet tilhører staten ...

Stk. 2 nr. 2 sammenholdt med § 2, indebærer alene præcisering af, hvad der hidtil har været gældende ret som følge af §1 i den eksisterende undergrundslov."

Av hesum sást skilliga, at tað hevur verið almenna hugsanin síðani 1932, at staturin eigur ráevnini í undirgrundini.

- b) "Over denne eneret kan staten kun disponere i form af forvaltningsretlige tilladelser og bevillinger til forundersøgelse, efterforskning og udnyttelse, men ikke ved nogen form for overdragelse eller afståelse. Der er derfor heller ikke tale om nogen "ejendomsret" for staten".

Vit hava frammanfyri víst á, at sambært galldandi lóggávu er staturin eigari av ráevnunum í undirgrundini.

Tað sum verður ført fram av forsætis-málaráðnum undir b) hevur ikki sítt støði í § 1 í undirgrundarlögini, men í §2 har ávisar fyrisingarligar reglur eru ásettar um mannagongdina í sambandi við loyvi (til aðrar enn statin) til kanningar og nýtslu av ráevni í undirgrundini.

§ 2 er soljóðandi:

"Stk. 1. Regeringen kan, efter at sagen har været forelagt for et af rigsdagen valgt udvalg for tidsrum af indtil 50 år ad gangen meddele bevilling med eneret til efterforskning og indvinding af rå-stoffer af de i § 1 nævnte arter. Retten kan stedligt begrænses. Det pågældende udvalg sammensættes således, at hvert af de i folketingets finansudvalg repræsenterede partier vælger et medlem.

Stk. 2. Eneretsbeviling må ikke meddeles, forinden der for ministeren for offentlige arbejder foreligger fuldstændige planer for de tilsigtede foranstaltninger og det for ministeren er godtgjort, at de efter ministerens skøn til efterforskningen fornødne pengemidler er sikret.

Stk. 3. Forinden indvinding eller dertil sigtende foranstaltninger iværksættes, skal de i så henseende fornødne anlæg være godkendt af ministeren, for hvem det endvidere skal være godtgjort, at de efter ministerens skøn til ind vindingsvirksom-heden fornødne pengemidler er sikret."

Forsætismálaráðið ger galdandi, at stat-urin bert ("kun") kann ráða yvir rættindum sínum við at geva tilík loyvi.

Hetta er ikki beint.

Tað er einki til hindurs fyri, at statur-in sjálvur tekur óll neyðug stig í sam-bandí við útvinnning av ráevnum í undir-grundini og á hendan hátt sjálvur stendur fyri útvinninginum av sínum egnu ráevnum.

Hetta sjónarmiðið váttar forsætismálaráðið beinleiðis í brævi sínum frá 25. okto-ber 1976 til grønlensku heimastýris-nevndina, har m.a. verður sagt:

"Eneretten kan udnyttes dels ved at staten selv gennem egne organer iværk-sætter forundersøgelse, efterforskning og udnyttelse af de mineralske råstoffer, dels ved at staten indenfor minelovens rammer meddeler andre tilladelse til forundersøgelse eller bevilling med ene-ret (konsession) til efterforskning og udnyttelse ...

Medens statens ret til selv gennem egne organer at foretage faktiske dispositioner i henhold til eneretten ved at iværk-sætte forundersøgelse, efterforskning og udnyttelse af mineralske råstoffer i Grøn-land ikke er nærmere reguleret i minelov-en, indeholder denne lov en ufravigelig regulering af, i hvilket omfang og på hvilken måde staten herudover kan udnytte eneretten. Sådanne retlige dispositioner over statens eneret kan efter loven kun ske i form af forvaltningsretlige tillad-else og bevillinger, derimod ikke i priv-atrettens former, som f.eks. ved salg, bortforpagtning eller lignende."

Viðmerkt verður í hesum sambandi, at tann tágaldandi grønlendska undirgrundarlógin frá 1969, sum forsætismálaráðið sipay til frammanfyri, er bygd upp á sama hátt sum tann fyri Føroyar galdandi lógin frá 1950.

Víðari verður ført fram av forsætismálaráðnum, at staturin sambært undirgrundarlógin iki kann ráða yvir rættindum sínum: "Ved nogen form for overdragelse eller afståelse".

Hertil er fyrst at siga, at soleiðis sum lógin er uppbygd, tekur hon iki beinleiðis støðu til henda spurningin, við tað, at lógin fyrst slær fast, at staturin eigur ráevni í undirgrundini og harnæst ásetir fyrisetingarligar reglur fyri mannagongdini í sambandi við koncessiónir til privatar.

Harnæst kann verða nevnt, at tað má haldast at vera heilt óhugsandi, at staturin fór at selja ella á líknandi hátt avhenda rættindi síni yvir undirgrundini til privatar, so löggevarin hevur onga grund havt til at taka støðu til henda spurningin.

At enda skal verða gjørt vart við, at tað í roynd og veru ongan týdning hevur, um ríkisins rættindi til ráevni í undirgrundini verða skýrd "ognarrættur" ella "einkarrættur" ti í báðum fórum hava ríkismyndugleikarnir fullan rætt til at avhenda rættindi síni.

- c) "Eneretten må efter juridisk sprog-brug karakteriseres som en højheds-ret."

Forsætismálaráðið kemur sum tað sæst til ta niðurstóðu, at rættindi ríkisins yvir undirgrundini lögfrøðisliga mugu lýsast sum ein yvirvaldsrættur.

Sum nevnt frammanfyri er okkara niðurstóða tann, at tað er ein ognarrættur tað snýr seg um, men um rættindini verða skýrd yvirvaldsrættur, hvønn týdning hevur tað fyri spurningin ?

Um hetta sigur forsætismálaráðið í brævinum: "En fuldstændig og uigenkaldelig overdragelse af statens højhedsret over undergrunden til en enkelt del af riget eller dennes befolkning eller til en hjemmestyre-myndighed, er efter danske retsprincipper ikke mulig."

Um hetta sjónarmið forsætismálaráðsins skal fyrir tað fyrsta verða sagt, at tað júst einki er til hindurs fyrir at ríkið lutvist ella fult út avhendir sín yvirvaldsrætt, tá hugtakið yvirvaldsrættur júst ber í sær, at tann (í hesum fórinum ríkismyndugleikarnir) sum hevur fullan yvirvaldsrætt eisini hevur myndugleika til avhending av hesum rætti.

Tað var júst ein tilík (lutvíð) avhending av yvirvaldsrætti frá ríkismyndugleikunum til fóroyska heimastýrið, sum hendi við heimastýrislógin, har m.a. rætturin til skattlegging varð avhandaður til heimastýrið. Skattleggingarrætturin var júst ein partur av ríkisins yvirvaldsrætti.

Í þórum lagi skal verða víst á, at ein mógu-
lig yvirtóka av ráevnunum í undirgrundini
skal fara fram eftir reglunum í heimastýris-
lóbini.

Eftir reglunum í heimastýrislóbini kann
málsókið ráevni í undirgrundini verða yvir-
tikið við teimum rættarfylgjum, ið nevndar
eru í § 4 í heimastýrislóbini, sum sigur,
at á teimum ókjum, sum hoyra undir heima-
stýrið, hava heimastýrismyndugleikarnir
lóggávuvald og umsitingarvald.

Av hesum fylgir, at fóroyska heimastýrið
fær júst tað sama lóggávuvaldið og umsit-
tingarvaldið viðvíkjandi ráevnunum í undir-
irgrundini sum tað hevur á óllum þórum
ókjum, ið hoyra undir heimastýrismyndug-
leikarnar.

Hvat dómsvaldinum viðvíkir er at siga, at
hetta sambært heimastýrisskipanini liggur
hjá ríkismyndugleikunum, men er hetta ikki
þórvísi stóða undirgrundini viðvíkjandi enn
tann, sum galdund er á óllum þórum ókjum,
ið hoyra undir heimastýrið.

Síðani heimastýrisskipanin kom í gildi,
hava danskir dómtólar kortini fult út
viðurkent lógtlingslóbir, og er tað ongantíð
hent, at dómtólarnir hava sýtt fyri at
góðkenna eina lógtlingslób sum havandi fult
lógarvirði, enntá tá hevur tað snúð seg um
álegging av revsing og ognartókur, har
grundlógin beinleiðis fyriskipar krav um
lógarheimild (=ríkislób).

Tá forsætismálaráðið hevur valt at lýsa eina möguliga yvirtóku av ráevnunum í undirgrundini sum "en fuldstændig og uigenkaldelig overdragelse af statens høj-hedsret over undergrunden" sæst av tí sum framanfyri er ført fram, at ein tilík avhending júst hevur borið til á øllum ørum malsøkjum sum yvirtikin eru av heimastýrinum.

Grundgevingin hjá forsætismálaráðnum fyri at ein tilík avhending ikki skal vera mögulig er, at "danske rets-principper" eru til hindurs fyri hesum.

Tað sæst ikki av brævinum, hvat sipað verður til við orðunum "danske rets-principper", men hugsast kann einans at sipað verður til fólkarættarligar ella statsrættarligar reglur.

Fólkarættarliga duga vit einki at siggja vera til hindurs fyri yvirtóku av ráevnunum í undirgrundini.

Tvørturimóti finnast reglur í fólkarættinum, sum stuðla einari aðrari uppfatan.

Statsrættarliga kann tað annaðhvort vera grundlógin ella vanlig dansk lög, ið sipað verður til.

At ein tilík yvirtóka skuldi verið í strið við grundlögina, kann hvørki lesast beinleiðis ella óbeinleiðis í grundlögini.

Harafturat kemur, at heimastýrislógin júst verður mett at vera í samsvari við grundlögina (si gjøllari niðanfyri).

Eiheldur er ein tilík yvirtøka í stríð við nakra danska lóggávu.

Tvørturímóti tykist galldandi undirgrundarlógin fyrir Føroyar (lóg nr. 181 fra 8.5.1950) at góðkenna at ein tilík yvirtøka kann fara fram.

Við serligum atliti at heimastýrislógin er tað enn torførari at fáa eygu á at "danske retsprincipper" skulu vera til hindurs fyrir einari yvirtøku:

Fyri tað fyrsta heimilar heimastýrislógin júst einari tilíkari yvirtøku (um semja fæst um hetta aftaná samráðingar).

Fyri tað næsta er einki í forarbeiðunum til heimastýrislógin, sum bendir á, at nakað er til hindurs fyrir einari yvirtøku.

Fyri tað triðja er at siga, at tilík sjónarmið ongantíð áður eru førd fram av donsku myndugleikunum, hvørki sum eitt vanligt grundsjónarmið ella í sambandi við nakað konkret yvirtøkumál.

Fyri tað fjórða sigur forsætismálaráðið í brævinum dagf. 23. desember 1975, at grundin til at ráevnini í undirgrundini eru á lista B einans var tann, at málid varð hildið at vera fløkt og tí kravdi gjøllari samráðingar.

Fyri tað fimta, tykist undirgrundarlógin frá 1950 sum framanfyri nevnt júst at viðurkenna, at malsøkið kann verða yvirtikið.

- d) "Det vil ikke være foreneligt med rigsfællesskabet at overdrage den fastboende befolkning på Færøerne eneretten til råstoffer i undergrunden".

Her tykir ein misskiljing at vera í-komin. Tað kann aldri vera talan um at avhenda ráevnini í undirgrundini til "den fastboende befolkning på Færøerne". Verður talan um eina avhending, verður tað til føroysku heimastýrismyndugleikarnar.

Tað er ógreitt hvat sipað verður til tá sagt verður, at ein tilík avhending ikki samtykkir við ríkisfelagsskapin. Tá havt verður í huga, at ein tilík yvirtóka er heimilað sambært heimastýrislógin, ber illa til at koma til annað úrslit enn, at forsætismálaráðið við hesum orðum ger galddandi, at heimastýrislógin er í strið við grundlóginna.

Hvørki grundlógin ella heimastýrislógin nýtir orðið "rigsfællesskab", men hinvegin gongur tað greitt fram av forarbeiðunum til heimastýrislóginna og av formælinum til lóginna, at heimastýrискianin er innanfyri ríkismark.

Lógin, sum hevur gildi av vanligari danskari ríkislóg, varð í 1948 ikki

hildin at vera í stríð við grundlógin og sostatt eiheldur ósambæriliq við ríkisfel-agsskapin.

Tá danska grundlógin varð broytt í 1953, varð spurningurin um føroysku heimastýriskipanina viðgjørður og vórðu teir báðir professararnir Poul Andersen og Alf Ross, ið júst óru við tá heimastýrslógin varð orðað, spurdir um føroyska heimastýrslógin gjørdi grundlógarbroytingar neyðugar.

Teir svaraðu hesum spurningi soleiðis: "En grundlovsændring vedrørende Færøerne kan ikke anses for påkrævet som følge af loven om Færøernes hjemmestyre.

Denne lov er givet udfra den forudsætning, at den trufne ordning er forenelig med den gældende grundlov, og der ses ikke at være nogen anledning til at opgive denne forudsætning."

- e) Forsætismálaráðið tykist at leggja dent á, at ein mögulig avhending av ráevnunum í undirgrundini ikki kann vera "uigenkalde lig".

Tað er okkum ikki heilt greitt hvat meint verður við orðinum "uigenkaldelig", men helst verður við hesum sipað til spurningin, ið hevur verið uppi líka síðan 1948: Kunnu donsku myndugleikarnir einvíst seta úr gildi ella broyta heimastýrslógin?

Okkara grundir til at halda hetta eru m.a.

orðaljóðið á brævinum frá forsætismálaráðnum til grønlensku heimastýrisnevndina, dagf. 25. oktober 1976.

Stutt eftir at heimastýrlógin var komin í gildi, gjørði Poul Meyer, professari, galldandi at lógin einvist kundi verða sett úr gildi av donsku myndugleikunum.

Móti hesum sjónarmiði skrivaði m.a. Edw. Mitens, meðan Poul Andersen og serliga Alf Ross fórdu mestsum somu sjónarmið fram, sum Poul Meyer hevði gjørt seg til talsmann fyri.

Seinni kemur Max Sørensen, professari í sínum statsrætti til tað úrslit, at danska lóggávuvaldið hevði álagt sær sjálvum ta skyldu ikki einvist at broyta heimastýrlóginna ella seta hana úr gildi.

Fr. Harhoff, adjunktur á Retsvidenskabebigt Institut, hevur í einari nýggjari grein um heimastýrlóginna tikið undir við sjónarmiðunum hjá Max Sørensen.

Sum tað sæst av hesum eru teir rættarkónu ósamdir um spurningin, sum vit ikki skulu taka støðu til.

Leggja vit tey nýggjastu sjónarmiðini til grund, hevur forsætismálaráðið ikki rætt í sjónarmiði sínum um at ein avhending ikki kann vera "uigenkaldelig".

Leggja vit hinvegin tey eldrú sjónarmiðini til grund, hevur forsætismálaráðið rætt í sjónarmiðinum at eingin avhending - tað veri seg av ognarrætti, einkarrætti ella yvirvaldsrætti - av ráevnunum kann vera "uigenkaldelig". Tað sama verður galldandi

um eitthvørt málsgóki, sum higartil er ella í framtíðini verður yvirtikið sum sermál.

Eftir okkara tykki er hetta eitt sjónarmið, sum fyri tað fyrsta er av meira politisk/ moralskum áhuga í hesum sambandi enn av lögfrøðisligum. Harnæst er hetta sjónarmiðið ikki avmarkað til spurningin um eitt serstakt yvirtøkumál, men eitt sjónarmið sum rakar sjálvan grundvøllin undir heimastýrisskipanini, og sum vit tí ikki meta hoyrir heima í sambandi við spurningin um yvirtøku av einum ávísum málsgóki.

f) Aftaná at hava viðgjørt eina möguliga føroyska ráevnisskipan, ið minnir um ta grønlendsku, sigur forsætismálaráðið viðari í brævinum, at stjórnin metir tað vera óneyðugt at seta eina serliga nevnd við politiskum umboðum til at viðgera málid og verður í hesum sambandi sagt: "De ovenfor nævnte retslige principper og de politiske muligheder, sætter en grænse for hvor langt Færøernes ønsker vil kunne imødekommes".

Vit hava frammanfyri vist á, at rættarligar grundreglur ongar finnast, sum kunnu forða einari yvirtøku, og má niðurstøðan tí vera tann, at kjarnin í málinum er politiskur og ikki lögfrøðisligur.

D) Aftaná at landsstýrið við brævi dagf. 2. august 1983 hevði sent forsætismálaráðnum uppskot til arbeidsskrá (kommisorium)

fyri eina felags dansk/føroyska samráð-
ingarnevnd, svarar Poul Schlüter, for-
sætismálaráðharri, landsstýrinum aftur
við brævi dagf. 29. august 1983.

Í hesum brævinum verður í hóvuðsheitinum
endurtikið tað sum ført varð fram í
brævinum frá 28. februar 1982, og koma
ongar nýggjar grundgevningar fram, sum
ikki eru viðgjørðar framanfyri.

Tó nevnir Poul Schlüter at "almindeligt
anerkendte retsprincipper" eru til hindurs
fyri yvirtøku av ráevnunum í undirgrundini.

Tá eingin grundgeving verður förd fram
fyri at "danske retsprincipper" nú eru
vorðin til "almindeligt anerkendte rets-
principper", halda vit onga grund vera til,
at viðgera hetta gjøllari.

VI: Fólkarættar-
ligar reglur:

Í orðaskiftinum um málið, hevur verið ført
fram, at fólkarættarligar reglur hava
týdning fyri spurningin um rættin til yvir-
tøku av ráevnunum í undirgrundini.

Við hesum hevur helst verið sipað til
ST-sáttmálarnar frá 1966 um borgarlig og
politisk rættindi og til fólkarættarligu
reglurnar um sjálvsavgerðarrættin hjá upp-
runafólkum og rættindi teirra til náttúr-

liga ríkidómi landsins.

Vit hava tí eisini hugt at hesum reglum, men eru komnir til tað úrslit, at tær ikki hava beinleiðis týdning í sambandi við tann spurning marknaðarnevndin hevur sett okkum, og verða tær tí ikki viðgjørðar gjöllari í hesum álitinum.

VII: Samandráttur
og niðurstöða:

Tey úrslit vit eru komnir til, kunnu í stuttum samanfatast soleiðis:

- 1) Tað er einki í fólkaráettinum, sum forðar fyri at málsþkið ráevni í undirgrundini kann verða yvirtikið av heimastýrinum.
- 2) Grundlógin fórir ikki til annað úrslit.
- 3) Tað finst eingin dönsk lóggáva ella statsrættarligar grundreglur, ið forða fyri einari yvirtóku.
- 4) Heimastýrislógin og forarbeiðini til lóginna heimila beinleiðis einari yvirtóku – um semja fæst aftaná samráðingar.
- 5) Mannagongdin í sambandi við yvirtókur, ið fyrr eru framdar av málsþkjum á lista B í heimastýrislóginni, bendir ikki á nakrar lögförðisligar forðingar fyri yvirtóku av málsþkinum ráevni í undirgrundini.

- 6) Undirgrundarlógin frá 1950, sum framvegis er í gildi í Føroyum, viðurkennir, at einki er til hindurs fyri at málsoðkið ráevni í undirgrundini kann verða yvirtikið.

J. Hildberg
Jalgrím Hilduberg

Tórshavn, tann
16. juli (98).

Magnus S. Petersen

Halgir Winther Poulsen